

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ОБ'ЄКТА АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Авторське право є однією з найбільш значущих й динамічних областей цивільного права. Значення авторського права в регулюванні суспільного життя особливо різко зросло в останні роки. Це пов'язано, у першу чергу, з неймовірним по своїй швидкості й масштабам розвитком технічних засобів і технологій, що дозволили максимально швидко здійснювати копіювання й поширення творів, які є традиційними об'єктами авторського права.

Звернення до теоретичних проблем однієї з найважливіших категорій права інтелектуальної власності — об'єкта авторського права, його аналіз з радикально нових позицій мають прискорити адаптацію вітчизняного авторського права до найкращих його моделей, що склалися у світі.

Актуальність дослідження поняття та ознак об'єктів авторського права, обумовлена тим, що деякі правові аспекти охорони зазначених об'єктів потребують подальшого вдосконалення. Зокрема, чинне законодавство України не повною мірою розкриває зміст та поняття твору як об'єкта авторського права, що ускладнює цивільно-правове регулювання відносин у сфері авторського права.

Сформульовані в статті теоретичні висновки ґрунтуються на загальних дослідженнях юридичної науки, в тому числі, на результатах досліджень таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як М. В. Гордон, І. О. Грингольц, І. І. Дахно, О. В. Дзера, В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко, В. Я. Іонас, О. С. Іоффе, М. І. Нікітіна, В. І. Серебровський, А. П. Сергеев та ін. Вивчення та аналіз праць цих науковців дали змогу визначити й оцінити стан досліджуваної проблеми, виявити та проаналізувати питання, що постали на сучасному етапі у досліджуваній сфері. Метою дослідження є комплексний науково-теоретичний аналіз поняття об'єкта авторського права, визначення його видів та з'ясування критеріїв, завдяки яким твір набуває правової охорони.

Перш за все, зауважимо, що поняття об'єкта авторського права, слід розглянути у контексті загальнотеоретичної проблеми об'єкта права.

У правовій науці, за загальноновизнаною думкою, об'єктом вважається те, з приводу чого виникає і здійснюється діяльність суб'єктів правовідносин. М. І. Нікітіна відносить об'єкт до філософської категорії і визначає його, як зовнішній по відношенню до суб'єкта предмет, на який поширюється свідомість і діяльність суб'єкта [1, 35]. На її думку, об'єкт завжди протиставляється суб'єкту, як істоті, обдарованій свідомістю і волею. О. С. Йоффе називає об'єктом кожного явища те, на що це явище впливає або може вплинути [2, 168]. Відповідно, об'єктом цивільних правовідносин, на його думку є те, на що впливають суб'єктивне цивільне право та цивільно-правовий обов'язок. А. П. Сергеев вважав, що у якості об'єкта цивільних правовідносин виступає поведінка його суб'єктів, спрямована на різного роду матеріальні та нематеріальні блага [3, 99].

О. В. Дзера зазначає, що об'єктом цивільних прав може бути те, заради чого суб'єкти вступають у правовідносини і на що спрямовані їхні суб'єктивні права та обов'язки з метою здійснення своїх законних прав та інтересів [4, 90].

Отже, об'єктом цивільних правовідносин є певні блага матеріального та (або) нематеріального характеру, які тісно пов'язані із суб'єктом, та відносно яких складаються цивільні правовідносини.

У ст. 9(2) Угоди ТРІПС природа того, що може бути об'єктом авторського права, визначена таким чином: «Захист авторського права поширюється на вислови, а не на ідеї, процедури, способи дії або математичні концепції як такі». Стаття 2 Договору ВОІВ сформульована майже ідентично: «Охорона авторських прав поширюється на форму вираження, а не на ідеї, процеси, методи діяльності або математичні концепції як такі». І нарешті, відповідно до ст. 433 ЦК України, ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» об'єктами авторського права є твори.

Творами, що безпосередньо зазначені у законі є: літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо); виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; комп'ютерні програми; бази даних; музичні твори з текстом і без тексту; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки; аудіовізуальні твори; твори образотворчого мистецтва; твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва; фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії; твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби, тощо; ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності; сценічні обробки творів і обробки фольклору, придатні для сценічного показу; похідні твори; збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за доббором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини; тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів; інші твори.

Відкритість переліку охоронюваних авторським правом творів зумовлена тим, що з розвитком нових технологій з'являються нові об'єкти авторського права. З іншого боку, неможливо не погодитися з думкою багатьох вчених про те, що будь-які заяви про невичерпний характер переліку об'єктів авторського права не мають правових наслідків, тобто для того, щоб конкретний об'єкт авторського права мав належну правову охорону, він повинен бути чітко вказаний у законі, в іншому випадку його охорона може залежати тільки від аргументів позивача і відповідача у судовому процесі.

Поняття «об'єкт авторського права» і «твір» не тотожні, більш широке за суттю поняття «твір». Наявність твору — обов'язкова умова авторсько-право-

вої охорони. Чинне законодавство не містить визначення поняття твору, хоча вказує на ті критерії, яким він повинен відповідати, щоб користуватися правовою охороною. Згідно з Законом, авторські права поширюються на твори у галузі науки, літератури і мистецтва, які є результатом творчої діяльності. Законом охороняються як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені твори, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу та мети, що існують у будь-якій об'єктивній формі.

Недивлячись на відсутність визначення твору у законі, дане поняття неодноразово обговорювалося науковцями. Б. М. Ган визначав твір як будь-яке об'єднане спільною метою поєднання ідей, образів або тих і інших разом, хоча б воно було виражено тільки усно або складалося із з'єднання, переробки або пояснення чужих творів [5, 12]. В. Я. Іонас називає твором відображення дійсності, що є синтезом ідей (понять чи образів), вираженим в об'єктивній формі, і що містить рішення завдання пізнання та перетворення людини, суспільства чи природи [6, 25]. На думку М. В. Гордона, твором є комплекс ідей та образів, що отримали своє об'єктивне вираження у готовій праці [7, 59]. Більш повне визначення надається В. І. Серебровським, на його думку, твір — це сукупність ідей, думок та образів, що отримали в результаті творчої діяльності автора своє вираження у доступній для сприйняття людськими почуттями конкретній формі, що допускає можливість відтворення [8, 32]. В. С. Дроб'язко визначає твір як продукт інтелектуальної авторської творчості, втілений у будь-якій об'єктивній, доступній для сприйняття формі [9, 145].

Отже твір як об'єкт авторського права — творчий продукт нематеріального виробництва, проте втілений у рід матеріальну. Право власності на відповідну матеріальну рід існує поряд з авторським правом на втілений у ній твір. При цьому не завжди ці два права збігаються в особі автора, саме тому п. 1 ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права» закріплює, що авторське право і право власності на матеріальний об'єкт, в якому втілено твір, не залежать одне від одного. Авторське право на твір зберігається навіть у разі втрати матеріального носія, в якому він був втілений.

Слід зазначити, що не будь-який твір охороняється нормами авторського права. До об'єктів авторського права належать лише ті твори, які відповідають передбаченим законом критеріям охороноспроможності. Це насамперед творчий характер та об'єктивна форма вираження твору.

Задовго до того, як вимога про творчий характер твору з'явилась у науці, вона знайшла своє відображення у судовій практиці. В основу рішення про визнання твору об'єктом авторського права, суди завжди покладали творчий характер праці позивача або відповідача. Прагнучи надати практичну допомогу судам, вчені у своїх дослідженнях намагалися не тільки зазначити цю ознаку, а й надати визначення поняттю творчості.

Отже, творчий характер має чимало визначень у юридичній літературі. Одні автори приділяють більшу увагу творчому процесу, зазначаючи, що тільки творча діяльність може мати творчий результат. Найбільш яскраві риси самого процесу творчості висловлював і видатний російський письменник М. Горь-

кий, він визначав творчість як ту «...степень напряжения работы памяти, когда быстрота ее работы извлекает из запаса знаний, впечатлений, наиболее выпуклые и характерные факты, картины, детали, и включает их, в наиболее точные, яркие, общепонятные слова» [8, 33]. Інші вчені розглядають творчість як **результат** інтелектуальної діяльності, зазначаючи, що для авторських прав важливий не стільки творчий характер діяльності, скільки аналогічна ознака результату, тобто самого твору.

Найбільш поширеною є думка, за якою, творчість, визнається як самостійна діяльність, в результаті якої створюється твір, що відрізняється новизною. Так, І. О. Грингольц визначає творчість як інтелектуальну роботу, спрямовану на створення нового [8, 34]. І. Я. Хейфец підкреслив, що окрім творчого характеру твір має бути новим, тобто він має суттєво відрізнитися від уже існуючих творів [10, 58]. Разом з тим слід пам'ятати, що творчість автора завжди в тій чи іншій мірі пов'язана з ідеями та працями його попередників. Не можна вимагати, щоб кожен твір літератури, мистецтва і особливо науки був абсолютно новим, щоб ніякі його елементи до цих пір не були відомі. У деяких випадках автор виявляє у своїй творчості значну індивідуальність та своєрідність, у зв'язку з чим навіть у разі однакових тем або сюжетів результат його праці набуває характеру цілком самостійного оригінального твору. Окремо слід визначити категорію похідних творів, якими є: переклади, збірники, енциклопедії, антології та інші. Ці твори не є самостійними, їх створення, взагалі відбувається на основі вже існуючих творів, тому треба зазначити, що поняття новизни, оригінальності та творчості у зазначеному контексті мають майже ідентичні значення.

Отже, новизна — необхідний елемент будь-якої творчої діяльності, своєрідний синонім оригінальності твору, віддзеркалення індивідуальності автора, тобто те, що йде від нього самого, а отже і відрізняє твір від йому подібних.

Законодавство не передбачає способи та критерії, за допомогою яких можна визначити, чи є творче начало у творі достатнім для того, щоб він підпадав під авторсько-правову охорону. Передбачені лише певні випадки, коли твір взагалі не визнають об'єктом авторського права. Отже, відповідно до ч. 3 ст. 433, ст. 443 ЦК України та ст. 10 Закону України «Про авторське право і суміжні права», об'єктами, що не охороняються авторським правом є: повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації; твори народної творчості (фольклор); видані органами державної влади у межах її повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади; державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ, організацій; грошові знаки; розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право *sui-generis* (своєрідне право, право особливого роду).

Твір як результат творчої діяльності людини стає об'єктом авторських прав лише за умови, що він виражений в якійсь об'єктивній формі. Об'єктивна форма твору — це зовнішній вираз думок або переживань автора. До неї відносять: письмову форму, тобто рукопис, машинопис, нотний запис тощо; усну форму — публічне проголошення, публічне виконання та інші; звуко- або відео-записувальну форму — механічний, магнітний, цифровий запис тощо; зображувальну форму, наприклад, малюнок, ескіз, картину, план, креслення, кіно-, теле-, відео- чи фотокадр та інші; та об'ємно-просторову форму в якій знаходять відображення скульптура, модель, макет, споруда тощо. Даний перелік не є вичерпним, головною умовою є існування твору у формі, яка відокремлена від особи автора та отримала самостійне буття.

Деяко інакше поняття форми твору сприймалося у радянському суспільстві, нерозривно поєднувалися одне із одним зміст та форма твору. Аналізуючи постанови КП СРСР В. І. Серебровський зазначав, що у кожному творі літератури, науки і мистецтва ідейний зміст повинен поєднуватись із великою якістю форми [8, 38], тобто поєднання високої змістовності твору та його довершеної форми було необхідною умовою. Зазначалося, що «несоблюдение этого требования неизбежно приводит к безыдейности произведения, либо к различного рода формалистическим извращениям, чем наносится огромный вред развитию социалистической культуры...» [8, 38]. Під формою твору сприймався засіб втілення творчих ідей, думок, образів автора (літературна форма, музикальна форма та інші), а отже детальна увага приділялася досконалості форми твору, та її недолікам.

Щодо природи об'єктивної форми вираження твору, в юридичній літературі існують різні точки зору. Деякі вчені вважали відтворюваність обов'язковою ознакою твору. І. І. Дахно навіть вважає усну форму вираження твору не об'єктивною, а суб'єктивною, оскільки, спираючись на неї, важко, а то й неможливо відтворити, сприйняти чи передати твір [11, 53]. Висловлювалися й думки, що будь-яка об'єктивна форма є відтворюваною, тобто після того, як твір виконано, він може бути відтворюваний. Натомість М. І. Нікітіна зазначала, що з розвитком технічних засобів все що ми чуємо та бачимо може бути зафіксовано, але фіксування ще не є відтворенням. На її думку, відтворення твору — це можливість його сприйняття широким колом осіб, упродовж тривалого часу, поза зв'язком з самим автором [1, 47].

На сьогодні можна констатувати, що українське законодавство надає правову охорону творам незалежно від способу та форми їх вираження та не вказує на критерій відтворюваності об'єктивної форми як на обов'язкову умову охорони твору.

Отже, на основі вищезазначеного можна зробити певні висновки, що стосуються поняття та ознак об'єкта авторського права:

1. Об'єктом вважається то, з приводу чого виникає і здійснюється діяльність суб'єктів правовідносин. Об'єктом цивільних правовідносин є певні блага, матеріального та (або) нематеріального характеру, які тісно пов'язані із суб'єктом та відносно яких складаються цивільні правовідносини.

2. Відповідно до ст. 433 ЦК України, ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» об'єктами авторського права є твори. Чинне законодавство не містить визначення поняття твору, хоча вказує на ті критерії, яким він повинен відповідати, щоб користуватися правовою охороною.

3. Творчість визначається як самостійна діяльність, в результаті якої створюється твір, що відрізняється новизною. Новизна виступає необхідним елементом будь-якої творчої діяльності, своєрідним синонімом оригінальності твору.

4. Твір як результат творчої діяльності людини стає об'єктом авторських прав лише за умови, що він виражений в якійсь об'єктивній формі. Об'єктивна форма твору — це зовнішній вираз думок або переживань автора.

Література

1. Никитина М. И. Авторское право на произведения науки, литературы и искусства / М. И. Никитина. — Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1972. — 135 с.
2. Иоффе О. С. Советское гражданское право / О. С. Иоффе. — М. : Юрид. лит., 1967. — 494 с.
3. Гражданское право : учебник. В 3 т. Т. 1 / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. — М. : Проспект, 2005. — 776 с.
4. Цивільне право України : підручник. У 2 кн. Кн. 1 / О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт [та ін.] ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. — К. : Юрінком Інтер, 2002. — 701 с.
5. Ган Б. М. Авторское право в редакционно-издательском деле / Б. М. Ган. — М. : Гизлегпром, 1932 — 79 с.
6. Ионас В. Я. Критерий творчества в авторском праве и судебной практике / В. Я. Ионас. — М. : Юрид. лит., 1963. — 138 с.
7. Гордон М. В. Советское авторское право / М. В. Гордон. — М. : Юрид. лит., 1955. — 308 с.
8. Серебровский В. И. Вопросы советского авторского права / В. И. Серебровский. — М. : Изд-во АН СССР, 1956. — 283 с.
9. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. — К. : Юрінком Інтер, 2004. — 512 с.
10. Хейфец И. Я. Авторское право / И. Я. Хейфец. — М. : Сов. законодательство, 1931. — 216 с.
11. Дахно І. І. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / І. І. Дахно. — К. : Либідь, 2002. — 200 с.

Анотація

Кетрарь А. А. Поняття та ознаки об'єкта авторського права. — Стаття.

Стаття присвячена розгляду таких понять, як об'єкт права, об'єкт цивільних правовідносин, об'єкт авторського права. Висвітлено питання співвідношення об'єкта авторського права та поняття твору. Окремо визначені та охарактеризовані основні ознаки, завдяки яким твір набуває авторсько-правової охорони.

Ключові слова: об'єкт права, об'єкт цивільних правовідносин, об'єкт авторського права, твір, творчість, новизна, об'єктивна форма твору.

Аннотация

Кетрарь А. А. Понятие и признаки объекта авторского права. — Статья.

Статья посвящена рассмотрению таких понятий, как объект права, объект гражданских правоотношений, объект авторского права. Рассмотрен вопрос соотношения объекта авторского права и понятия произведения. Охарактеризованы также и основные признаки, благодаря которым произведение становится объектом авторско-правовой охраны.

Ключевые слова: объект права, объект гражданских правоотношений, объект авторского права, произведение, творчество, новизна, объективная форма произведения.

Summary

Keitar Anna. Concept and Signs of Object of the Copyright. — Article.

Article is devoted consideration of such concepts as object of the right, object of civil legal relationship, object of the copyright. The question of a parity of object of the copyright and concept of product is considered. The article have characterized off the basic signs thanks to which product becomes object of the copyright.

Keywords: object of the right, object of civil legal relationship, object of the copyright, product, creativity, novelty, the objective form of product.

УДК 347.51:347.734:336.717(410)

G. Mykhailiuk

CIVIL LIABILITY OF THE BANKS IN THE SPHERE OF NON-TRADITIONAL BANKING TRANSACTIONS AND SERVICES (THE EXPERIENCE OF THE UNITED KINGDOM)

The present article examines claims which may be made against banks as sellers of sophisticated and complex products such as non-traditional banking transactions and the author will concentrate also on the civil liability of banks. However, especially against the backdrop of the prevailing financial crisis, some of the instruments have or may result in significant liabilities for buyers. Some corporate buyers may accordingly now be inclined to argue that their treasury or finance departments lacked the detailed knowledge required for a full understanding of these products and that, as a result, reliance was placed on the seller to provide an explanation of the merits of the arrangements [5, 471]. To place the legal category in its proper context, we will begin an outline of the way banking liability is controlled in the United Kingdom.

Banks (and other financial institutions) run the risk of being caught up in the fraud of third parties because of their position as the holders and transmitters of funds. A bank becomes the potential object of litigation where it has provided banking services to the persons behaving in a fraudulent or improper manner. The claim is that the bank has in some way become implicated in the wrongdoing.

One or more banks will almost inevitably be involved in every fraud of any size, if only as the means of money transmission. Funds necessarily move through the banking system. This put banks in the front line. It is a fact recognised by the importance attached to the institutional precautions against money laundering. Banks may also exposed to liability when providing services, if by so doing they are seen to have been in some way accessory to or assisted in the fraud.

Regulations 74–79 of the 2009 Regulations [9] contain various provisions dealing with the liability of the payment service provider in relation to the execution of transactions.

Specifically:

(a) A payment service provider may supply to his user a code (referred to in the